

KIRÁLYNÉK

A KÖZÉPKORI MAGYARORSZÁGON ÉS EURÓPÁBAN

KONFERENCIA SZÉKESFEHÉRVÁRON
2016. SZEPTEMBER 22.

KIRÁLYNÉK
A KÖZÉPKORI MAGYARORSZÁGON
ÉS EURÓPÁBAN

KÖZLEMÉNYEK SZÉKESFEHÉRVÁR TÖRTÉNETÉBŐL

SOROZATSZERKESZTŐ
CSURGAI HORVÁTH JÓZSEF

Árpád-ház Program

A KÖTET MEGJELENÉSÉRE AZ ÁRPÁD-HÁZ PROGRAM
KERETÉBEN KERÜLT SOR.

KIRÁLYNÉK

A KÖZÉPKORI
MAGYARORSZÁGON
ÉS EURÓPÁBAN

KONFERENCIA SZÉKESFEHÉRVÁRON
2016. SZEPTEMBER 22.

KIRÁLYNÉK
A KÖZÉPKORI MAGYARORSZÁGON
ÉS EURÓPÁBAN

SZERKESZTŐ
SZOVÁK KORNÉL, ZSOLDOS ATTILA

LEKTORÁLTÁK
SZOVÁK KORNÉL, ZSOLDOS ATTILA

KIADÓ
VÁROSI LEVÉLTÁR ÉS KUTATÓINTÉZET

SZÉKESFEHÉRVÁR, 2019

ISSN 1217-6311
ISBN 978-963-8406-22-4

© VÁROSI LEVÉLTÁR ÉS KUTATÓINTÉZET, 2019
© SZERZŐK, 2019

TILOS A KIADVÁNY BÁRMELY RÉSZÉT VAGY EGÉSZÉT ELEKTRONIKUS RENDSZERBEN
RÖGZÍTENI, TÁROLNI VAGY LEMÁSOLNI A KIADÓ, ILLETVE A JOGTULAJDONOSOK
ELŐZETES ENGEDÉLYE NÉLKÜL!

TARTALOM

PÓSÁN LÁSZLÓ

Viriles probitates in femina. Királynék és királynők a középkori Európában

9

ZSOLDOS ATTILA

Személyes elemek az Árpád-kori királynői intézményben

27

KÖRMENDI TAMÁS

Megjegyzések Gertrúd királyné és udvara szerepéhez az országos politikában

45

SKORKA RENÁTA

Előjáték egy házasságkötéshez. A Habsburgok útja az első magyar házassághoz

59

WEISZ BOGLÁRKA

Az Anjou-kori királynői udvar két legfőbb méltósága

79

FALVAY DÁVID

Kódexek, freskók és szentkultusz Árpád-házi Mária nápolyi udvarában

103

C. TÓTH NORBERT

Mátyás király első felesége

115

HORVÁTH RICHÁRD

*A „mérges” Beatrix. Egy oklevél-formuláról,
s általa a királyné hatalmi helyzetéről a Mátyás-korban*

133

GYÖRKÖS ATTILA

Egy francia nő Budán. Anna királyné, II. Ulászló felesége (1502–1506)

173

*** * ***

PATRIZIA CREMONINI

*II. András és Beatrice d’Este házasságkötése.
(Székesfehérvár, 1234. május 14.)*

187

C. TÓTH NORBERT¹

MÁTYÁS KIRÁLY ELSŐ FELESÉGE

Mátyás király első feleségéről a szakmának szóló és az ismeretterjesztő munkákban egyaránt meglehetősen kevés szó esik.² E mögött azonban korántsem az elhallgatás szándékát kell látnunk, hanem a források szűkösségét, ami vajmi kevéssé könnyíti meg a személyével foglalkozók dolgát. Az adathiány elsődlegesen ezúttal azonban nem a közismert és sokat emlegetett forráspusztulással magyarázható — jöllehet valamilyen szinten nyilván az is közrejátszhatott a helyzet kialakulásában —, hanem azzal, hogy Kunigunda, avagy másik nevén: Katalin Magyarországra érkezésétől számítva csupán három évig élt új otthonában. A magyarországi (szak)irodalomban minden bizonnyal Janus Pannonius³ és Bonfini nyomán⁴ az terjedt el, hogy Mátyás udvarában az eredeti nevével ellentétben Katalinnak nevezték a cseh király leányát.⁵ Ezen nézettel szemben a feltárt magyarországi forrásokban kezdetektől fogva megjelenik mindkét, a Kunigunda és a Katalin név is,⁶ sőt, van olyan magyarországiak által kibo-

- 1 A szerző a Magyar Tudományos Akadémia–Hadtörténeti Intézet és Múzeum–Szegedi Tudományegyetem–Magyar Nemzeti Levéltár Magyar Medievistikai Kutatócsoportjának tudományos főmunkatársa.
- 2 Mái alapvető a témában Fraknói Vilmos néhány mondata (*Fraknói Vilmos: Hunyadi Mátyás király 1440–1490*. [Magyar történeti életrajzok] Bp. 1890. 112–114.), röviden érintette a kérdést Kubinyi András (*Kubinyi András: Mátyás király [Tudomány – Egyetem]* Bp. 2001. 52–53.), valamint legutóbb Réthelyi Orsolya összegezte eddig tudásunkat, kiegészítve cseh szakirodalommal (*Réthelyi Orsolya: Hunyadi Mátyás házasságai és házassági kísérletei*. In: Hunyadi Mátyás, a király. Hagyomány és megújulás a királyi udvarban 1458–1490. Kiállítási katalógus. Szerk. Farbak Péter, Spekner Enikő, Szende Katalin, Végh András. Bp. 2008. 248.). Kunigunda Magyarországra érkezése és halála közötti időszakot a magyar szakirodalom alapján összefoglalta Antonín Kalous: Matyáš Korvin (1443–1490). Uherský kral. Česke Budějovice 2009. 61–64., 122.
- 3 Vö. „Régi hazáddal együtt illik neved is kicserélni: / Légy Kunigunda helyett már ezután Katalin!” — Janus Pannonius összes munkái. Jani Pannonii opera omnia. Közrebocsátja V. Kovács Sándor. Bp. 1987. 376. sz., a „Katalin magyar királynéről” című epigramma (ford. Kálnoky László). Kritikai kiadását lásd Jani Pannonii Opera quae manserunt omnia. Volumen I. Epigrammata. Fasciculus I. Textus, edidit, praefatus est et apparatu critico instruxit Iulius Mayer, similia addidit Ladislaus Török. Bp. 2006. 219–220. (nr. 373.).
- 4 „Catherine huic nomen fuit.” — Antonius de Bonfinis: Rerum Ungaricarum decades IV et dimidia V. Edd. József Fögel, Béla Iványi, Ladislaus Juhász. (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum IV.) Bp. 1941. (a továbbiakban: Bonfini) 232. (III. X. 100.).
- 5 Vö. *Fraknói V.*: Hunyadi Mátyás i. m. 112. — Valóban ismerünk Mátyás királytól egy 1461. júl. 23-i oklevelet, amelyben csak Katalin néven szerepel (domine Katherine, sponse nostre — A Héderváry-család oklevéltára I. A M. Tud. Akadémia történelmi bizottsága megbízásából közlik Radvánszky Béla és Závodszy Levente. Bp. 1909. 296.).
- 6 Lásd pl. Mátyás 1458. febr. 9-i kötelezvényét: „Catherina alio nomine Cunigunda” (*Teleki József: A Hunyadiak kora Magyarországon III., X–XI. Pest 1853–1855. X. 574.*), Mátyás király 1460. nov. 25-i oklevelét: „Cunka alio nomine Catherina” (Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer im Zeitalter Georg’s von Podiebrad [1450–1471]. Gesammelt und herausgegeben von Franz Palacky. [Fontes Rerum Austriacarum. Zweite Abteilung. Diplomata et acta XX.] Wien 1860. [a továbbiakban: Podjebrád okl.] 234.).

csátott oklevél, amelyben csak az előbbi néven szerepel.⁷ (Tény azonban, hogy egyetlen olyan 1462 és 1464 között keletkezett forrást sem ismerek — leszámítva Janus epigrammáját —, amelyben szerepelne a neve.) A tanulmányomban arra teszek kísérletet, hogy az időközben feltárt — a vizsgálatba eddig be nem vont — források segítségével tisztázzam Kunigunda/Katalin megérkezésének idejét, a vele történt eseményeket,⁸ illetve halálának időpontját.⁹ A történet fonalát 1461. január 25-én érdemes felvennünk, amikor megszületett a megállapodás Kunigunda Magyarországra küldéséről, röviden azonban néhány gondolat erejéig ki kell térnem az előzményekre is.

Podjebrád György (Jiří z Poděbrad a Kunštátu) és Kunhuta ze Šternberka leánya, Kunigunda (csehül: Kunhuta) 1449. november 11-én született,¹⁰ így ugyan alig fél évtizeddel volt fiatalabb az 1443. február 23-án született Mátyásnál,¹¹ mivel azonban ez utóbbi meglehetősen fiatalon, 14–15 évesen már az élet harcmezéjén találta magát, kettejük korkülönbsége az élettapasztalatok terén jelentősnek mondható. A két fiatal találkozása korántsem a megszokott keretek között zajlott, bár kétségtől keltő pennája után kiáltó módon valósult meg: egyikük csehországi otthonában, a palotában játszadozott — korából kifolyólag — a babáival, míg a másik a bécsi börtöne után a prágai

7 Lásd Mátyás király 1461. jan. 25-i kötelezvényét (*Teleki J.: Hunyadiak i. m. XI. 4–6.*), illetve az országnagyok másnapi, jan. 26-i azt szavataló oklevelét (uo. 7.).

8 Vizsgálatomban csak a legszükségesebb mértékben térek ki a király első házasságával össze nem függő politikatörténeti eseményekre, ezekre lásd Fraknói Vilmos, Kubinyi András és Pálosfalvi Tamás (az előbbieken és az alábbiakban) idézett tanulmányait.

9 Jellemző a helyzetre, hogy halálának időpontjáról legalább hét eltérő vélekedés áll rendelkezésünkre: az egyik szerint 1464 januárjában (*Réthelyi O.: Mátyás házasságai i. m. 248., C. Tóth Norbert–Horváth Richárd–Neumann Tibor–Pálosfalvi Tamás: Magyarország világi archontológiája 1458–1526. I. Főpapok és bárók. [Magyar Történelmi Emlékek – Adattárak] Bp. 2016. [a továbbiakban: Arch. 1458–1526. I.] 159., 2. sz. jegyz.*), illetve 1464 elején (*Hóman Bálint–Szekfű Gyula: Magyar Történet II. Harmadik változatlan kiadás. Bp. 1936. 492.; a vonatkozó fejezet Szekfű Gyula munkája*), a következő szerint 1464 február elején (*Teleki J.: Hunyadiak i. m. III. 357.*), az év februárjában (Magyarország történeti kronológiája I. kötet. A kezdetektől 1526-ig. Főszerk. Benda Kálmán. Bp. 1981. [a továbbiakban: Kronológia] 282.; a vonatkozó rész Teke Zsuzsa munkája), illetve február 23-án (*Kubinyi András: Hunyadi Mátyás, a személyiség és a király. Aetas 22. [2007] 88. és Fedele Tamás: „Néha szerelemben keveredett egy-egy nőcskével...” Mátyás király és a szebbik nem. In: Pécsi Történeti Katedra. Szerk. Csabai Zoltán, Dévényi Anna, Fischer Ferenc, Hahner Péter, Kiss Gergely, Vonyó József. Pécs 2008. 240. [mindkettő Jöreg K. Hoensch: Matthias Corvinus. Diplomat, Feldherr und Mäzen. Graz–Wien–Köln 1998. 81. alapján]), az hatodik szerint Mátyás koronázása előtt nem sokkal, március elején (*Fraknói V.: Hunyadi Mátyás i. m. 135., Kubinyi A.: Mátyás király i. m. 53.*), a hetedik szerint pedig 1464 tavaszán (*Josef Macek: Corvin Mátyás és Poděbrad György. In: Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv Hunyadi Mátyás király halálának 500. évfordulójára. Szerk. Rácz Gyula, V. Molnár Gyula. Bp. 1990. 222.*) hunyt el.*

10 *Réthelyi O.: Mátyás házasságai i. m. 250. (6. sz. jegyz.).*

11 *Lupescu Radu: Hunyadi Mátyás: az ösöktől a hatalom küszöbéig. In: Hunyadi Mátyás, a király. Hagyomány és megújulás a királyi udvarban 1458–1490. Kiállítási katalógus. Szerk. Farbak Péter, Spekner Enikő, Szende Katalin, Végh András. Bp. 2008. 47. (Mátyás horoszkópja és szülőházának privilégiuma alapján). — Nem meggyőző Diószegi Szabó Pál ezzel ellentétes véleménye, aki a Cillei Ulrik és Hunyadi János között kötött 1451. aug. 7-i megegyezés alapján, amely szerint Mátyás és Cillei Erzsébet házasságára két év múlva kerül sor, mivel Erzsébet ekkor még csak 10 éves (*Teleki J.: Hunyadiak i. m. X. 305–312.*), 1439-re teszi Mátyás születését (<https://www.youtube.com/watch?v=o2rZ21D7-FE> [megtekintés időpontja: 2018. szept. 7.] és <https://civilhangradio.hu/2018/01/19/matyas-kiraly-emlekeve/> 8:14-tól [megtekintés időpontja: 2018. szept. 7.]). Az eddigi szakirodalmi érvek mellé érdemes Hunyadi László 1455 májusi, a pápai kúriában beadott kérvényét idézni, amely a kérdést gyakorlatilag eldönti: „Mathias, frater carnalis dicti Ladislai tunc in XII, nunc autem in terciodecimo sue etatis anno constitutus” — *Gabriella Erdélyi: „Married the sister of his late wife”: The negotiation of kin-marriages in Renaissance Hungary. In: Specimina Nova Pars Prima Sectio Mediaevalis VI. Redegunt Márta Font, Gergely Kiss. Pécs 2011. 109. (1. sz. jegyz.), vö. még Fedele T.: Mátyás és a szebbik nem i. m. 237–238.**

kényszerlakhelyén ücsörgött és gondolkodhatott — ekkor még leginkább rövid távú — életcéljain. Ám alig pár hét múlva gyökeres fordulat állt be életükben. Amint az jól ismert, V. László magyar és cseh király a Hunyadi László által ellene szervezett összeesküvés felgöngyölítése és a főkolompos kivégzése után, 1457. május 24–25-én elhagyta Budát,¹² majd Bécsen keresztül Prágába ment, ahol 1457. november 23-án elhunyt.¹³ Az utazásra túszként magával vitte (vagy oda hozatta Bécsből) az ifjabb Hunyadit is,¹⁴ aki a magyar és cseh király halálával Podjebrád György kezére került. A cseh kormányzó — valószínűleg Zrednai (Vitéz) János váradi püspök közbenjárására,¹⁵ és egyúttal leendő cseh királyságára¹⁶ gondolva — eljegyezte leányát Mátyással.¹⁷ Időközben Magyarországon is tárgyalások folytak Mátyás „kiszabadítása” és királlyá koronázása ügyében, aminek eredményeképpen, Szilágyi Mihály és Erzsébet, illetve Garai László nádor meg híveik 1458. január 12-én Szege-den egyezséget kötöttek; ennek egyik pontja szerint Mátyás köteles feleségül venni Garai leányát, Annát.¹⁸ A későbbiek szempontjából ezúttal még annyi fontos számunkra, hogy Mátyás, miután szembesült a háta mögött kötött megegyezéssel, nem változtatta meg elhatározását, hanem 1458. február 9-én ismételten megígérte, hogy feleségül veszi Podjebrád György kormányzó — rövidesen cseh király¹⁹ — leányát.²⁰ Különböző, most nem részletezendő okok miatt a két *homo novus* király kapcsolata meglehetősen hektikusan alakult, de 1460 végére ismét barátivá vált a viszony közöttük. A cseh király követségbe küldte Zdenek Kostkát (Zdeněk Kostka z Postupic) teljes felhatalmazással²¹ Magyarországra tárgyalni, akivel Mátyás király november közepétől Kassán folytatott megbeszéléseket,²² ezek eredményeképpen pedig 1460. november 25-én megszületett az előzetes megállapodás: Mátyás király — mivel György cseh király ígéretet tett arra, hogy a házasság ügyében tanácskozni fognak és a leányát feleségül adja hozzá²³ — szintén kötelezte magát, hogy a kitűzött időpontban megjelenik a két király által kiküldött főpapok és bárók tanácskozásán, akiknek feladata rendelkezni arról, hogy mikorra kell Györgynek leányát Magyarországra küldeni. A döntésüknek megfelelően Mátyás is vállalta, hogy a leányt, mint Magyarország királynéját fogja óvni és becsben tartani, különösen addig, amíg a házasságot el nem hálják.²⁴

- 12 *Pálosfalvi Tamás*: Tettes vagy áldozat? Hunyadi László halála. *Századok* 149. (2015) 383–441. (az események kronológiájára és az elutazásra lásd 441.).
- 13 *Hóman B.–Szekfű Gy.*: Magyar Történet i. m. II. 461. (a vonatkozó fejezet Hóman Bálint munkája), *Kubinyi A.*: Mátyás király i. m. 24.
- 14 *Vö. Pálosfalvi Tamás*: Szegedtől Újvárig. Az 1458–1459. évi esztendőkrónikájához. *Századok* 147. (2013) 348.
- 15 *Uo.* 352., 377–379.
- 16 *Kubinyi A.*: Mátyás király i. m. 28.
- 17 *Fraknói V.*: Hunyadi Mátyás i. m. 56., *Kubinyi A.*: Mátyás király i. m. 42.
- 18 *Kubinyi A.*: Mátyás király i. m. 25.
- 19 A választás márc. 2-án volt, a máj. 7-i koronázását a Mátyás király által küldött Salánki Ágoston győri és Szilasi Vince váci püspökök végezték további magyar előkelők jelenlétében (*Kubinyi A.*: Mátyás király i. m. 45.).
- 20 *Pálosfalvi T.*: Szegedtől Újvárig i. m. 351.
- 21 *plene facultatis sibi per ipsum dominum Georgium regem Bohemie date et concessa* — Podjebrád oklt. 234.
- 22 *Macek, J.*: Corvin és Poděbrad i. m. 220., *vö. Horváth Richárd*: Itineraria regis Matthiae Corvini et reginae Beatricis de Aragonia (1458–[1476]–1490). (História Könyvtár – Kronológiák, adattárak 12.) Bp. 2011. (a továbbiakban: Itineraria 1458–1490.) 67.
- 23 *illa amicitia nuptiarum, pro qua principaliter predicta dieta inter nos et dictum dominum Georgium regem tenebitur, concludetur effective, ipse dominus Georgius rex filiam suam inclytam, Cunka alio nomine Catherina vocatam nobis matrimonialiter sine dubio copulabit* — Podjebrád oklt. 234.
- 24 *Nos certificavimus eundem dominum Georgium, Bohemie regem, quod ad predictam dietam tenendam ad predictum terminum veniemus, et ibidem in eadem dieta prelati et barones amborum regnorum, videlicet Hungarie*

A kassai tárgyalások értelmében a felek képviselői,²⁵ illetve ígéretének megfelelően a magyar király is,²⁶ 1460. december vége felé Trencsénben kezdték meg a tanácskozást.²⁷ A mintegy egy hónapon keresztül zajló megbeszélések nyomán királyi pár házassága ügyében létrehozott megállapodás szövege szerencsésen a korunkra maradt. Mátyás és Kunigunda (Katalin) rövid házasságának történetét ezzel kell kezdenünk, mivel a későbbi eseményeket ennek alapján értelmezhetjük.

A Mátyás király által 1461. január 25-i kelettel kibocsátott kötelezvényből — nevezik házassági szerződésnek is²⁸ — nemcsak az ő, hanem György király tennivalóiról is értesülünk: ezek szerint a cseh király — korábbi levelével — Mátyásnak ígérte leánya kezét és egyúttal kötelezte magát arra, hogy 1461. május 1-jén Trencsén városában átadja őt Mátyásnak vagy követének.²⁹ Mindezzel szemben Mátyás biztosította Györgyöt, hogy a leányát azon mód magához fogja venni és úgy fogja tartani, ahogyan az a mindenkori magyar királynékat megilleti.³⁰ Az általános ígéretek után következik ezek részletes kifejtése (melyeket magam osztottam nyolc pontba): 1. Mátyás május 1-jén személyesen vagy akadályoztatása esetén a helyzethez méltó követi révén Trencsénben átveszi jegyesét és királynéhez illő kísérettel Budára hozza, továbbá a trencsényi találkozót követő 14 napon belül egyházi szertartás keretében feleségül veszi;³¹ 2. a házasságot annak megkötésétől

et Bohemie, qui ad hoc per nos et dictum dominum Georgium regem eligeretur, disponere et licito modo finire debeant, 235: ad quem diem ipsa filia domini Georgii regis Bohemie nobis restitui et ad hoc nostrum regnum Hungarie extradari et ipsa tanquam regna(!) Hungarie honeste et honorifice teneri debeat, presertim ad tempus, quousque ipsa filia domini Georgii regis Bohemie nobis copulabitur — Podjebrád okl. 234–235.

- 25 Mátyás király követeit 1461. jan. 26-i kötelezvényükből (*Teleki J.*: Hunyadiak i. m. XI. 7.) ismerjük: Szécsi Dénes bíboros, esztergomi érsek, főkancellár, Zrednai (Vitéz) János váradi, Vetési Albert veszprémi, Szilasi Vince váci, Döbrentei Tamás zágrábi püspökök, Györgyi Bodó Miklós fehérvári prépost, titkoskancellár (azonosításukra lásd *C. Tóth Norbert*: Magyarország késő középkori főpapi archontológiája. Érsekek, püspökök, illetve segédpüspökeik, vikáriusai és jövedelemkezelőik az 1440-es évektől 1526-ig. [A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 27.] Győr 2017. [a továbbiakban: Egyházi arch. 1440–1526.] sorrendben: 23., 108., 116., 104., 125., 136.), Gúti Ország Mihály nádor, Pálóci László országbíró, Rozgonyi János tárnokmester, Csáki Ferenc volt bihari ispán, Ónodi Cudar Simon és Hédervári Imre ajtónállómesterek, Rozgonyi Sebestyén volt (!) erdélyi vajda, Szapolyai Imre kincstartó, Szekcsői Herceg Miklós és Gersei Pető Miklós pohárnokmesterek, Györgyi Bodó Gáspár és Dengelegi Pongrác János asztalnokmesterek, Dombai Pál lovászmester és Túróci Benedek (Arch. 1458–1526. I., sorrendben: 80., 89., 105., 108., 84., 129., 110., 114., 118.); Csáki Ferenc ispánságának vége ezen adat figyelembe vételével javítandó 1460-ra, vö. *C. Tóth Norbert–Horváth Richárd–Neumann Tibor–Pálosfalvi Tamás–W. Kovács András*: Magyarország világi archontológiája 1458–1526. II. Megyék. (Magyar Történelmi Emlékek – Adattárak) Bp. 2017. (a továbbiakban: Arch. 1458–1526. II.) 70.

- 26 Itineraria 1458–1490. 68.

- 27 *Teleki J.*: Hunyadiak i. m. III. 222–224., 227–228., *Fraknoi V.*: Hunyadi Mátyás i. m. 112. (az „1460. évi olmtüzi megállapodás” néven szerepelteti a trencsényi tárgyalásokat), *Kubinyi A.*: Mátyás király i. m. 52.

- 28 *Réthelyi O.*: Mátyás házasságai i. m. 248.

- 29 dominus Georgius eadem gratia rex Bohemie etc. [...] inclityam filiam suam Cunigundam nobis desponsavit et promisit ac se obligavit litteris suis mediantibus, ut eandem filiam suam in festo Beatorum Philippi et Iacobi apostolorum proxime venturo in civitate nostra Trenchiniensi ad nostras aut legatorum nostrorum manus, quos pro tunc ad tantam rem dignos in ipsam civitatem nostram miserimus, presentabit — *Teleki J.*: Hunyadiak i. m. XI. 4.; az oklevél szó szerinti fordítását lásd Mátyás és a humanizmus. Szerk. Csukovits Enikő. (Nemzet és Emlékezet) Bp. 2008. 172–173. (Neumann Tibor fordítása).

- 30 Nos volentes ipsum dominum Georgium regem certum reddere de his, que ad susceptionem prefate filie sue et conservationem eiusdem tamquam regine Hungarie pertinent — *Teleki J.*: Hunyadiak i. m. XI. 4.

- 31 Nos ad prefatum festum Beatorum Philippi et Iacobi apostolorum, si personaliter non accederemus, congruos legatos et nuntios nostros ad tantam rem aptos et idoneos mitemus in prefatam civitatem nostram Trenchiniensem, qui eandem sponsam nostram deferant in civitatem Budensem, honore quo decet reginam, quam nos infra quatuordecim dierum spatium, ab illo quo ipsa fuerit in prefata civitate nostra Trenchiniensi presentata inclusive computando, in facie et forma ecclesie omni ulteriori dilatione semota legitime desponsabimus — uo.

számított két éven belül Kunigundával elhálja, ha azonban a király, az anyja, Erzsébet asszony, valamint a főpapok és bárók tanácsa alapján korábban is alkalmasnak találja, akkor korábban is megtörténhet a házasság elhálása;³² 3. Kunigunda trencsényi átadása után hitbére fejében megkapja Óbuda és Diósgyőr várát, a Csepel-szigetet meg a királynéi kunokat valamennyi járulékukkal, s mindezeket Budára érkezésétől számított nyolc napon belül köteles átadni neki Mátyás.³³ Továbbá, ha a felsoroltakon kívül lennének még olyan javak és járandóságok, amelyeket annak idején Zsigmond császár és magyar király özvegye, a néhai Borbála hitbérként tartott a kezén, azokat két éven belül a király visszaszerzi és átadja Kunigundának.³⁴ Ha ezeket hamarabb visszaszerzi, akkor rögvest átadja neki [ti. Kunigundának], a mondott két év alatt visszaszerezni nem tudott javak helyett pedig egyenértékű másikat biztosít neki;³⁵ 4. Kunigunda udvarára és annak ellátására minden évben hétezer aranyforintot utal ki a kassai kamarából, mégpedig úgy, hogy a hétezer aranyforinton felüli rész a kamarában marad, azaz a királyé lesz, ha azonban a mondott kamarából valamilyen oknál fogva az összeg nem jönne be, akkor a sókamarából fogja kiutalni neki;³⁶ 5. továbbá, amint Kunigunda Budára érkezik, hétezer aranyforintból a király azonnal kiutal kétezeret, a maradékot pedig június 24-én adja át; s ettől kezdve minden évben április 24-én kapja meg egy összegben a hétezer aranyforintot;³⁷ 6. Mátyás megígérte, hogy az átadott vagy később átadandó várakba beleegyezésével és egyetértésével felesége várnagyokat és officiálisokat nevezhet ki, akik, illetve a későbbiekben helyükre állított emberek kötelesek esküt tenni a király-

- 32 Quodque quantum ad communionem thori copuleque carnalis cum eadem domina Cunigunde fiende, spatium temporis biennii a die desponsationis predictae computando excedere aut prorogare non possumus. Si tamen nostra et illustris domine Elizabeth genitricis nostri carissime prelatorumque et baronum nostrorum matura deliberatione prehabita quoad huiusmodi copulam carnalem tempus biennii prevenire seu anticipare visum fuerit, id nos libere efficere valeamus — uo.
- 33 Ex quod ipsa domina Cunegundis mox cum in prefata civitate nostra Trinchiniensi fuerit presentata, habere debeat nominatim pro dote castra in Veteri Buda et Dyosgewr, insulam Chepel et Comanos reginales cum omnibus pertinentiis eorundem, habeatque eadem domina Cunegundis infra octo dies a die, qua Budam venerit, inclusive computando — uo. 5.
- 34 Preterea si aliqua castra, bona, dominia vel possessiones ultra predicta castra et bona in dotem prefate domine Cunigundis assignata legitime comperta fuerint, que quondam serenissima domina Barbara, relictica quondam domini Sigismundi imperatoris et regis Hungarie pro dote habuisset, illa ipsa infra spatium duorum annorum a manibus illorum, qui ea tenent, redimemus et in manus prefate domine Cunigundis assignabimus — uo.
- 35 Si vero aliqua ex huiusmodi castris medio tempore ad manus nostras devenirent, illa adstatim, fine huiusmodi temporis biennii minime exspectato, a manibus eiusdem domine Cunigundis assignabimus. Ubi autem dicta castra alienata infra dictum terminum per nos recuperari non possent, extunc nos eidem domine Cunegundi equivalentia bona pro illis dabimus in dotem — uo.
- 36 Ut vero curia prefate Domine Cunegundis honeste servetur, pro sustentatione curie eius dabimus singulis annis futuris septem millia florenorum auri de lucro camere cultelli Cassoviensis, taliter persolvendos, ut quidquid ultra perscriptam summam septem millium florenorum auri de lucro camere pretacti cultelli obvenerit, id nobis assignetur totum et administretur, si vero predicta summa septem millium florenorum auri de lucro camere predicti cultelli ex quacunque causa compleri non posset, supplebimus id de camera salium nostrorum — uo.
- 37 Et postquam Deo duce iamfata domina Cunegundis Budam advenerit, statim eidem ad rationem predictorum septem millium florenorum auri dabimus duo millia florenorum auri, reliqua vero quinque millia in festo nativitatis Beati Iohannis Baptiste nunc venturo, eidem domine Cunegundi exsolvemus. Futuris autem annis, incipiendo ab anno Domini MCCCCLXII^o huiusmodi septem millium florenorum auri integram solutionem faciemus in festo Beati Georgii martyris — uo.

nénak;³⁸ 7. ha a király házasságuk elhálása előtt vagy az után, de mindenképpen a trencsényi átadást követően meghalna, akkor Kunigunda a neki átadott javakat és jövedelmeket élete végéig megtarthatja;³⁹ 8. végül, de nem utolsó sorban, a király kötelezte magát, hogy Kunigundát vagy a megkoronázásakor vagy az azt követő napok valamelyikén Magyarország királynéjává koronáztatja.⁴⁰

A kötelezvény hosszúra nyúlt ismertetése után lássuk röviden annak lényegét: Mátyás tehát vállalta, hogy Budára érkezése után feleségül veszi a cseh király leányát (1. pont), a házasságot legkésőbb két éven belül elhálják (2. pont), átadja neki az óbudai és diósgyőri várakat, a Csepel-szigetet, illetve a királynéi kunokat (jövedelmüket), továbbá évente hétezer aranyforintot fizet a királyné és udvara ellátására a kassai kamara jövedelméből (3–4. pont). Ezenfelül ígéretet tett arra, hogy Kunigundát megkoronáztatja (8. pont). Mint minden ilyen típusú vállalásnak, ennek is a megvalósítás (volt) a próbája, a következőkben tehát ennek fogok utánajárni.

György király a leányát a megállapodásban szereplő időpontnál később, 1461. május 25-én indította útnak Prágából díszes kísérettel, így többek között Zdeněk Konopištský ze Šternberka prágai várnaggyal (*burggraf*),⁴¹ Vilém z Rábí és a már említett Zdeněk Kostka cseh urakkal, akik Jihlava (Iglau), Třebíč (Trebtsch), Brno (Brünn) és Magyarbród (Uherský Brod) útvonalon érkeztek Trencsénbe.⁴² A városban — a januári megállapodás értelmében — már várták⁴³ Kunigundát és a cseh kíséretét. Valószínűleg sokat nem időztek Trencsénben, mivel ekkor már legalább egy hónapos késésben voltak a találkozásra kitűzött május 1-jei időponthoz képest, hanem — az immáron a magyar bárókkal és előkelőkkel kiegészült⁴⁴ menet — hamarosan elindult Budára. A kisebb fajta sereg június 7-én járt Elefánt birtoknál,⁴⁵ ami egyúttal azt is jelenti, hogy nem a megszokott — azaz a Brno–Holics (vagy

38 Volumus insuper, quod castellani et officiales per dictam dominam Cunegundem in predictis castris vel in proximo eidem domine Cunegundi, vel in futurum dandis, constituentur de consensu et assensu nostro. Qui quidem castellani et officiales dum constituentur, et etiam alii dum in eorum locum substituentur semper de fidelitate reginali maiestati observanda corporale sacramentum iurare debeant — uo. 5–6.

39 Preterea si divina permissione nos ante carnalem copulam, vei etiam post secutam, decedere contingat, postquam tamen iam in prefata civitate nostra Trenchiniensi in manibus legatorum nostrorum dicta domina Cunegundis fuerit presentata, omnia supradicta castra et bona ac possessiones, ut antelatum est, usque vitam suam, ipsa domina Cunegundis pacifice et libere possidere valeat simul cum provisione annali septem millium florenorum auri — uo. 6.

40 Ceterum eandem dominam Cunegundem eadem die, qua nos coronabimur, aut die sequenti immediata, tamquam reginam Hungarie coronari faciemus — uo.

41 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár (a továbbiakban: DL) 15 851.

42 Mars Moravicus. Sive bella horrida et cruenta, seditiones, tumultus, praelia, turbæ ..., alia id genus mala, quæ Moravia hactenus passa fuit. Descripta a Thoma Joanne Pessina de Czechorod. Pragæ 1677. (a továbbiakban: Mars Moravicus) 722., vö. *Rudolf Urbanek: České dějiny*. Vol. 4.Věk poděbradský: Čechy za králování Jiříka z Paděbrad, léta 1460–1464. Praha 1962. 467., *Macek, J.*: Corvin és Poděbrad i. m. 222., *Réthelyi O.*: Mátyás házasságai i. m. 248.

43 Gúti Ország Mihály nádor 1461. máj. 21-én már Trencsénben volt (DL 84 718.).

44 Vö. Antonio Bonfini leírásával: „Hanc magnifico duxit apparatu miroque amore dilexit. Bohemi hanc proceres Trincinium usque duxerunt, hinc regali pompa pontifices et optimates Ungarici acceperere Budamque duxere” — Bonfini 232. (III. X. 100.).

45 Aponyi Péter 1461. jún. 11-én a nyitrai káptalan előtt elpanaszolta, hogy amikor jún. 7-én a királyné kíséretével Elefánt birtoknál jártak (quod nuper videlicet die dominico infra octavas festi corporis Christi domini, idem Petrus de Apon cum comitiva reginalis maiestatis cum ceteris dominis baronibus et proceribus regni in via libera iuxta possessionem Elephanth iter fecisset), akkor a nádor rátámadt és megölte volna, ha a többiek nem védik meg, sőt a nádor utasította familiárisait, hogy Pétert bárhol találják is meg, öljék meg (DL 44 981., ugyanezen a napon egy birtokügyben is tiltakozott: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Fényképgyűjtemény [a továbbiakban: DF] 272 008.). Mindez azt is jelenti, hogy a Prága–Elefánt közötti kb. 420 km-t 14 nap alatt tették meg, azaz napi — minimum — 30 km-t mentek (ennél persze nagyobb lehetett a napi menetteljesítmény, mivel nem tudjuk, hol mennyit időztek).

Szakolca)–Nagyszombat–Nyárhíd–Esztergom–Buda⁴⁶ (vagy a rövidebb Brno–Pozsony–Buda) útvonalon jöttek Budára. Az okok keresése nem e tanulmány feladata, így legyen elég most csak annyi, hogy Pozsony és Nagyszombat elkerülése valószínűleg a környéken birtokos Szentgyörgyi és Bazini grófok ellenséges magatartása miatt⁴⁷ volt ajánlott. Ezzel szemben a nádor birtokai éppen azon a vidéken terültek el,⁴⁸ így némileg érthető a választott útvonal. Az ifjú arát kísérő menet valamikor június 11-e körül⁴⁹ érkezhetett meg Budára, ahol a király már várta.⁵⁰

Az esküvő pontos napját nem őrizték meg a krónikák, de egyéb forrásaink alapján kísérletet tehetünk annak hozzávetőleges meghatározására. Ebben egy bizonyos *Paingel/Penkl* Mihály, Pozsony város „állandó” budai követének⁵¹ két levele van segítségünkre. Az első levelet 1461. június 24-én írta Tatáról, ebben egyfelől közölte a pozsonyi tanáccsal, hogy visszatér Budára a város — számunkra most érdektelen — ügyeinek intézése végett,⁵² másfelől beszámolt egyéb, valószínűleg az egy-két nappal korábbi ottlétéig Budán történt eseményekről. Ezek szerint akkor — tehát június 23-a előtt — a király „városai közül még senki nincs [azaz *nem volt* – értelmezés tölem: C. T. N.] ott, kivéve a fehérváriakat, akik már tiszteletüket is tették [ajándékot is adtak – értelmezés tölem: C. T. N.] neki [azaz *Kunigundának* – értelmezés tölem: C. T. N.], az óbudaiai szintén, de a budaiai még nem” adtak semmit.⁵³ Mindezeket felül témánk szempontjából a következő két fontos dolgot közölte a pozsonyiakkal: Budán „mostanság lovagi tornák [zajlanak] és [nagy a] jólét, továbbá a király nagy tiszteletet tanúsít a csehek iránt”,⁵⁴ illetve „a király nagy haderőt tart magánál, nem számítva azt, amely a harctéren van”.⁵⁵

A levelében közölteknek megfelelően *Paingel/Penkl* Mihály visszatért Budára, és következő beszámolóját már onnan küldte 1461. július 1-jén. Ebben először is beszámolt arról, hogy mit végzett a város ügyében, majd rátért a minket érdeklő „új hírekre”,⁵⁶ először is arra, hogy Parlagi Lászlót leváltották és helyére Cobor Mihályt nevezték ki⁵⁷ — az általa meg nem nevezett — óbudai várnagyságra

- 46 Lásd Mátyás király utazásait, pl. 1469-ben (Itineraria 1458–1490. 89.) vagy II. Lajos király 1522. évi útját Prágába (C. Tóth Norbert: A királyi pár Csehországban 1522–1523. In: „Köztes-Európa” vonzásában. Ünnepi tanulmányok Font Márta tiszteletére. Szerk. Bagi Dániel, Fedeles Tamás, Kiss Gergely. Pécs 2012. 86.).
- 47 Az eseményekre lásd Horváth Richárd: Ismeretlen középkori erődítés Győr megyéből: Börcs. In: Primus inter omnes. Tanulmányok Bedy Vince születésének 150. évfordulójára. Szerk. Arató György, Nemes Gábor, Vajk Ádám. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 25.) Győr 2016. 737–744.
- 48 Vö. Mátyás király 1458. máj. 26-i oklevelével (*Fraknoi Vilmos*: Oklevéltár a magyar kegyúri jog történetéhez. Bp. 1899. 41.), illetve Arch. 1458–1526. II. 167.
- 49 Elefánttól minden bizonnyal Nyitrán keresztül mentek Esztergomba és onnan Budára, az út kb. 160 km, amelyet a menet eddigi tempójával számítva 4–5 nap alatt tehettek meg.
- 50 Mátyás 1461. febr. 16-tól júl. 2-ig mutatható ki Budán (Itineraria 1458–1490. 68.).
- 51 1454-ben (DF 242 468., Paikel néven), 1455-ben (DF 242 500., Peyckl néven) és 1461-ben (DF 242 720., Penckel néven) jár el a város ügyeiben.
- 52 ich lass euch er weisheit wissen, das ich von Totas wider gen Offen var und das Anden Jorig meschter pringen und wellen das fur unsers heren genad pringen, wie sy euch er weissheit pey euch er gerechtikeit nicht wellen halten — DF 242 726.
- 53 auch lass ich euch er weissheit wissheit wissen, das iren steten nymancz da ist, wenn dy Weissenburger dy haben der ir erung pracht und auch dy alten Offner, aber Offner, dy noch nicht — uo.
- 54 auch las ich euch er weissheit wissen, das ieczund stechen und prechen und wol leben und er den pheem grose er tatt (uo.). Ugyanez szerepel Thomas Pessina munkájában is: „et tripudia, ludi, aliqua similia, quae in ejusmodi solemnibus adhiberi solent, per complures dies continuata” (Mars Moravicus 723.).
- 55 auch las ich euch er weissheit wissen, das er gros volkch pey im hat, an das, das in dem velt ist — uo.
- 56 ich lass ewer weishat wissen wass ieczund hie new ding ist etc. — DF 242 716.
- 57 wist, das man den Parlagi Lasla abgesezt hat und hat an sein stat gesezt den Suber Michäl — uo.

(és talán a budai udvarbíróvá).⁵⁸ Továbbá közölte velük, hogy Mátyás „király az óbudaiaiktól elvett 1500 ökröt, amiket a cseh királynak akar elküldeni”,⁵⁹ azt azonban, hogy apósa megajándékozásának ez a felettébb sajátos módja megvalósult-e, nem tudjuk. Végül pedig ismertette a pozsonyiakkal — nyilván nem minden hátsó szándék nélkül —, hogy „a budaiak, polgárok és polgárosszonyok az ifjú királynénak négy aranyozott kupát, négy csöbör bort és egy övcsatot adtak ajándékba”.⁶⁰

A két levél alapján ítélve talán nem tévedünk nagyot, ha Mátyás és Kunigunda esküvőjének idejét a június 11-e és 23-a közötti napokra tesszük.⁶¹ A ünnepélyes eseményt Szécsi Dénes⁶² bíboros, esztergomi érsek celebrálta,⁶³ a lakodalmon és az azt követő ünnepségeken megjelent előkelőségek pedig — forrásaink szerint — kiválóan szórakoztak. A magyar országnagyok közül Gúti Ország Mihály nádor,⁶⁴ Szapolyai Imre kincstartó⁶⁵ és Rozgonyi János tárnokmester,⁶⁶ a főpapok közül a már említett bíboroson kívül Várdai István kalocsa-bácsi érsek⁶⁷ és — talán — Hangácsi Albert csanádi püspök⁶⁸ jelenlétére van adatunk. De ugyanott volt, már csak családi kötelezettségei okán is, Mátyás király anyja, Szilágyi Erzsébet.⁶⁹ Hasonlóképpen a királyi székhelyen tartózkodott Cobor Mihály budai (majd óbudai)⁷⁰ várnagy,⁷¹ Parlagi László óbudai várnagy és budai udvarbíró,⁷² Várdai Miklós (szabolcsi ispán),⁷³ Szakolyi Miklós és Telegdi Miklós,⁷⁴ valamint Kazai Detre és Dombói László királyi kamaramester (testőrkapitány).⁷⁵

Az esküvő után — a január 25-i kötelezvény értelmében — a javak és jövedelmek átadásának kellett volna következnie. A feltételes mód használatát az indokolja, hogy szórványosan fennmaradt

- 58 Cobor Mihály 1461. jún. 25-én még budai (DL 108 200.), míg júl. 25-én már óbudai várnagyként (DF 236 443.) szerepelt, Parlagi László 1461. máj. 8-án budai udvarbíró és óbudai várnagy volt (DL 15 579.), 1461. jún. 26-án pedig budai udvarbíróként szerepelt (DF 269 355.), míg az előbb idézett júl. 25-i oklevélben már nándorfehérvári kapitányként találkozunk nevével Cobor Mihályé mellett (DF 236 443., vö. Arch. 1458–1526. I. 144.).
- 59 item auch lass ich euch wissen, das der kunig genubmen hat den von alten Offen 1500 ochsen, dy will er schiken dem kunig von Pechem — DF 242 716.
- 60 item auch wist dass dy von Offen purger und purgerin der iungen kunigin geschankcht haben 4 vergült köpp und 4 kuffen wein und ein häfftl etc. — uo.
- 61 A szakirodalomban vagy nem közölték ennek időpontját, vagy 1461 májusára tették (Kronológia 278.).
- 62 Az érsek budai tartózkodására 1461. jún. 17-ről adatunk van (DF 278 990.).
- 63 Ubi post junctas dextras, benedicente Archi-Ep. et Cardinali Strigon. nuptiae, maxima omnium Ordinum frequentia celebratae sunt (Mars Moravicus 723.). Antonio Bonfini csak annyit írt, hogy az esküvő ünnepélyesen zajlott le (Budamque duxere, ubi nuptiarum sollemnites celebrata — Bonfini 232. [III. X. 100.]). A szakirodalom hivatkozás nélkül szintén Szécsi Dénest jelölte meg (vö. *Fraknoi V.*: Hunyadi Mátyás i. m. 114.).
- 64 1461. jún. 29. (DL 15 674.).
- 65 1461. jún. 24. (DF 269 433., commissio propria domini regis Emerico de Zapolya thesaurario referente), jún. 25. (DL 108 200., relatio), júl. 2. (DL 70 511., relatio).
- 66 1461. jún. 24. (DF 270 368.).
- 67 1461. jún. 24. (Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vásonkeö. A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára I–XII. Szerk. Nagy Imre, Nagy Iván, Véghely Dezső, Kammerer Ernő, Döry Ferenc és Lukács Pál. Bp. 1871–1931. [a továbbiakban: Zichy] X. 161.).
- 68 1461. jún. 17. (DL 75 905.).
- 69 1461. jún. 26. (DF 269 355.). — Szilágyi Mihály ekkor már halott volt: 1461. ápr. 21-én özvegye szerepel (DL 15 567.).
- 70 Valamikor 1461. jún. 25-e és júl. 1-je között nevezték ki (DF 242 716.), lásd még a Parlaginál írtakat.
- 71 1461. jún. 25. (DL 108 200.).
- 72 1461. jún. 26. (DF 269 355.), júl. 1-je előtt leváltották (DF 242 716.).
- 73 Arch. 1458–1526. II. 243.
- 74 1461. jún. 24. (Zichy X. 161.).
- 75 1461. jún. 30. (DL 90 034., relatio Ladislai de Dombo magistri camere regie maiestatis).

forrásainkból felemás kép rajzolódik ki: a négy felsorolt vár, illetve birtok közül ugyanis Kunigunda Diósgyőrt biztosan nem kapta meg Mátyástól, mivel azt 1481-ig királyi várnagyok igazgatták, akik egyúttal Borsod megye ispáni címét is viselték.⁷⁶ A királynéi kunok kérdésben nem tudunk nyilatkozni, mivel semmilyen adatunk sincs róluk. A másik két birtok tulajdonosának kiléte kérdésében már bizakodásra adnak okot forrásaink. A Csepel-sziget esetében azt látjuk, hogy 1459-ben és 1460-ban Szilágyi Erzsébet intézkedik bizonyos ottani ügyekben,⁷⁷ ez után azonban hallgatnak a forrásaink a sziget birtokosáról. Hasonlóképpen nehéz tisztán látnunk az óbudai királynéi vár/város (*civitas reginalis Veteris Budensis*)⁷⁸ hovatarozásáról: 1458 októberében még biztosan Szilágyi Erzsébet kezén találjuk a várost (és uradalmát),⁷⁹ a következő év áprilisában azonban már a királyi várként szerepel.⁸⁰ Az 1460-ban előforduló Csalomjai Miklósról nem tudjuk kinek a várnagya volt,⁸¹ de az 1461-ben várnagyságot viselt Parlagi László és Cobor Mihály biztosan a királyi tisztségviselője volt,⁸² az utóbbi utójára 1461. augusztus 17-én szerepel e minőségében.⁸³ Kegyvesztett azonban ő sem lett, mert alig egy év múlva már Szilágyi Erzsébet udvarmestereként (*senescalcus*) tevékenykedett.⁸⁴ A következő adatunk óbudai várnagyra majdnem tíz évvel későbből, 1470-ből ismert: ekkor ismét Szilágyi Erzsébet embere, Farmosi László állt a vár élén.⁸⁵ Az előbbiekhöz még egy rendkívül fontos információt tehetünk hozzá. Jóllehet általános elterjedt nézet, hogy Mátyás király anyja Óbudán tartotta székhelyét,⁸⁶ ezzel szemben Erzsébet okleveleinek keltezési helyei között Óbuda névvel először 1469-ben⁸⁷ találkozunk. „Buda” ugyan sokszor előfordul oklevelei kiállítási helyeként, így akár az is elképzelhető lenne, hogy a két város közelsége miatt nem mindig tettek különbséget Óbuda és Buda között. E lehetőséget azonban — annak fényében, hogy amikortól (1469) rendszeresen előfordul Óbuda neve a tartózkodási helyek között, akkor is találkozunk budai keltezéssel⁸⁸ —, el kell vetnünk. Mielőtt azonban Óbuda ügyében kimondanánk a végső szót, térjünk rá a „királynéi” udvartartásra.

Noha meglehetősen kevés forrás maradt Kunigunda udvarának méltóság- és tisztségviselőire, egy-két dolog így is egyértelműen kiolvasható belőlük. Az udvartartás tagjainak okleveles említései

76 Arch. 1458–1526. II. 83–84.

77 1459. márc. 7. (Ányos Lajos: Szilágyi Erzsébet oklevelei I–II. Levéltári Közlemények 5–6. [1927–1928] II. 243. [DL 59 477.]), 1460. szept. 3. (Ányos L.: Szilágyi Erzsébet i. m. II. 243. [DL 59 484.]).

78 Vö. Szilágyi Erzsébet 1458. okt. 13-i, az ottani várnagyoknak és helyetteseiknek szóló parancsával (Ányos L.: Szilágyi Erzsébet i. m. II. 242. [DF 240 426.]).

79 Lásd az előző jegyz-et.

80 1459. ápr. 11., ekkor Temesközi Bálint volt a várnagya (DL 107 914.), aki 1460. ápr. 5-én már volt várnagyként szerepel (DL 15 459.).

81 1460. júl. 5. (DL 15 467., fol. 4').

82 Az adatokat lásd a 57. sz. jegyz-ben.

83 DF 236 426.

84 Teleki J.: Hunyadiak i. m. XI. 34.

85 DL 67 516., Zichy XI. 63.

86 Vö. Fraknói V.: Hunyadi Mátyás i. m. 342., Csánki Dezső: Kuncz ispán majora Budán. Századok 40. (1906) 717. (szerte csak télen lakta az óbudai palotát), Kubinyi A.: Mátyás király i. m. 109.

87 Ányos L.: Szilágyi Erzsébet i. m. I. 69. (DL 16 848.). — A tény, ti. hogy Erzsébetnek igen késői az első óbudai keltezése, már Péterfi Bence is észrevételezte egy tanulmányában (Péterfi Bence: Mátyás király és Árpád-házi Margit. In: Az első 300 év Magyarországon és Európában. A Domonkos-rend a középkorban. Szerk. Csurgai Horváth József. Székesfehérvár 2017. 190.).

88 Vö. Szilágyi Erzsébet itineráriumával (C. Tóth Norbert: Szilágyi Erzsébet „udvara”. In: Márvány, tárház, adomány. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról. Szerk. Kádás István, Skorka Renáta, Weisz Boglárka. (Magyar történelmi emlékek. Értekezések) Bp. 2019. 105–111.).

1461–1462-ben sűrűsödnek: 1461-ből ismerjük pohárnokmesterét, 1462-ből pedig udvarmesterei, lovászmestere és kancellárja nevét. Szerencsés módon az előbbi évből még egy tisztségviselője ismert.⁸⁹ 1461. október 24-én Litvai Horvát Damján visegrádi várnagy (1459–1465)⁹⁰ nevét említi egy oklevél, aki egyúttal a királynéi kincstartóságot is viselte, és e minőségében ő kezelhette a Kunigunda számára átadott birtokok és más javak jövedelmeit.⁹¹ A választást elősegítő további információkat két másik oklevél szolgáltatja számunkra, mindkettőt Mátyás király bocsátotta ki anyja részére és mindkettőt azonos indokkal, azaz udvara méltó ellátására: 1462. február 17-én bizonyos addig is Szilágyi Erzsébet kezén lévő birtokokban lévő királyi jogot biztosította neki,⁹² míg szinte napra pontosan egy évvel később, 1463. február 19-én az Arad megyei Lippa vár uradalmából szakított ki és adományozott anyjának birtokokat.⁹³ Mindezek mellett a korábbi Hunyadi birtokok közül 1461-ben már biztosan Szilágyi Erzsébet kezén volt a munkácsi uradalom a beregi ispánsággal,⁹⁴ valamint a debreceni uradalom.⁹⁵ (Adataink alapján egyértelmű, hogy a korábbi családi birtokok nem feltétlenül kerültek Mátyás király anyja kezelésébe, így például a szabadkai uradalom egy rövid ideig közös tulajdonukban volt,⁹⁶ ám az uralkodó 1464-ben rokonuknak, Dengelegi Pongrác Jánosnak adományozta.⁹⁷)

A fentebb idézett oklevelek alapján nehéz nem arra gondolnunk, hogy a király állta a szavát és a kötelezvényben vállaltaknak legalábbis a nagyobb részét teljesítette: Kunigunda az esküvő után a korábbi királynéi birtokok közül megkapta férjétől az akkor már királyi kézen lévő óbudai várat és az addig Szilágyi Erzsébet kezelésében lévő Csepel-szigeti uradalmat,⁹⁸ valamint — talán — a királynéi kunokat, a diósgyőri helyett pedig valószínűleg a visegrádi uradalmat (erre azonban csak Horvát Damján együttes tisztségviselése a bizonyíték.)⁹⁹

89 Arch. 1458–1526. I. 159.

90 Iván László: A visegrádi vár története a kezdetektől 1685-ig. Visegrád 2004. 189.

91 Nem tudni mettől meddig viselte királynéi kincstartóságot, mivel többször nem tüntették fel ezt az okleveles említése során (pl. 1463. júl. 19.: DL 90 050.).

92 Györgye (Bács m.), Bajmok (Bodrog m.), Napfény, Csontafejér, Budakuta, Pacsér (Bács m.) birtokok, valamint a Bács megyei Kölestárló, Pályi, Kétfülű, Likasegyház és Törött(egyház) prédiúmok, továbbá a Bács megyei Okor, Kerekegyház, Nagy- és Fiúbajcs, Himesegyház, Kőkút és Vizestúrol birtokok meg Hegyes-, Ákos- és Fejfakaturól prédiúmok (Teleki J.: Hunyadiak i. m. XI. 24–26., febr. 16-i kelettel, DL 15 703.).

93 Dombegyház, Kuppa és Battonya (Csanád m.), Donát- és Szentetornya (Békés m.) birtokok meg Kerekegyház (Arad m.) és Nagyfalú (Csanád m.) birtokok fele (Teleki J.: Hunyadiak i. m. XI. 45–46., DL 15 814.).

94 Arch. 1458–1526. II. 62.

95 DF 269 355. (Szilágyi Erzsébet 1461. jún. 26-i levele debreceni officialisához).

96 Vö. 1458. szept. 7., Mátyás parancsa (DL 88 331.), 1460. aug. 18., Erzsébet parancsa (Zichy X. 113.).

97 Blazovich László: Szabadka mezővárosi fejlődése és jogi helyzete a középkorban. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta juridica et politica Tom. XLIX. fasc. 7. (Különlenyomat a Szentpéteri István Emlékkönyvből) Szeged 1996. 103.

98 Hasonló következtetésre jutott Teke Zsuzsa is egy ismeretterjesztő tanulmányában (Teke Zsuzsa: Szilágyi Erzsébet. In: Nők a magyar történelemben. A kötetet összeállította R. Várkonyi Ágnes. Bp. 1997. 37–38.). — A korábbi királynéi birtokaira lásd Zsoldos Attila: Az Árpádok és asszonyaik. A királynéi intézmény az Árpádok korában. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 36.) Bp. 2005. 28–62., 180–181., C. Tóth Norbert: Mária királyné és udvara. In: Nagyvárad és Bihar az Anjou-korban. (Tanulmányok Biharország történetéről 5.) Szerk. Zsoldos Attila. Nagyvárad 2018. 196–204., 240–245., Engel Pál: Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban (1387–1437). (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 83.) Bp. 1977. 73–75. (Borbála királyné).

99 Kubinyi András annak idején úgy vélte „(l)ehetséges, hogy mivel Mátyás a királynéi birtokok egy részét édesanyjának adta, felesége eltartására a visegrádi uradalmat rendelte” (Kubinyi András: A budai vár udvarbírói hivatala [1458–1541]. Levéltári Közlemények 35. [1964] 76.), feltevéseit tehát annyiban pontosíthatjuk, hogy valószínűleg a diósgyőri uradalom helyett kaphatta meg Kunigunda a visegrádi uradalmat.

A birtokok mellett Mátyás király évi hétezer aranyforint fizetését vállalta, amelyet a kassai kamarából szándékozott kiutalni. Sajnos ennek megtörténtéről nem tudunk semmit, mivel egyelőre nem ismeretes olyan irat, mely ezt bizonyíthatná. Az biztos, hogy a Mátyás király által 1461. június 26-án a kassai pénzverőkamara kamarásaihoz küldött parancsban¹⁰⁰ nem esik szó az általuk Kunigundának fizetendő összegről.

Egy fokkal könnyebb helyzetben vagyunk Mátyás feleségének udvartartásával kapcsolatban. Fentebb már említettük, hogy forrásainkban a „szokásos” méltóságok közül mindegyik előfordul, még ha csak egy-egy említés erejéig is. Legkorábban a pohárnokmester neve tűnik fel: Gersei Pető Miklós 1461. szeptember 27-én testvérével együtt elnyerte a királytól Vas megye ispánságát.¹⁰¹ Az ugyanebben az évben szereplő Horvát Damján kincstartóról már fentebb esett szó. A következő évben gyors egymásutánban bukkannak fel udvartartásának újabb méltóságviselői: 1462. július 11-én Hédervári Imre királynéi ajtónállómester nevével találkozunk, aki egyúttal királyi udvar hasonló tisztségét is betöltötte (1458–1466).¹⁰² A királyi parancslevél meglehetősen fontos információkkal szolgál: az uralkodó Szécsi Dénes érsek, főkancellár, Pálóczi László országbíró, Rozgonyi János tárnokmester mellett Hédervári Imrét bízta meg azzal, hogy az akkor induló török hadjárat idején a szükséges dolgok beszerzéséről gondoskodjanak, ezenfelül pedig egyedül Imrének meghagyta, hogy a felesége — mivel még nem hálták el a házasságot, ezért az oklevélben mint *sponsa* szerepel — és anyja udvar(tartás)ára lelkiismeretesen ügyeljen.¹⁰³ Ám időközben kiderült, hogy Hédervári *soror*ának, Anglisnak¹⁰⁴ és Bátmonostori Töttös László fiának, Péternek¹⁰⁵ augusztus 1-jén Budán tartandó házasságkötésén Imre is szeretne részt venni, az uralkodó által rábízott feladat miatt azonban nem tudna elmenni az eseményre. Ezért Mátyás király meghagyta Töttös Lászlónak, hogy az ünnepélyes alkalmat a hadjárat utánra halassza el, ő pedig jelenjen meg fegyvereseivel a seregében.¹⁰⁶ A parancsból két dolog nyilvánvaló: egyfelől Kunigunda és Szilágyi Erzsébet a török ellenes hadjárat idején¹⁰⁷ nem Budán várta férjét, illetve fiát (hiszen ha ott lettek volna, akkor Hédervári részt vehetett volna a budai lakodalmon); másfelől mindketten egy és ugyanazon helyen tartózkodtak. Így elég egyikőjük tartózkodási helyét meghatározni, s ez, mivel Kunigundának egyetlen oklevelét sem ismerjük (valószínűleg nem is bocsátottak ki a nevében egyet sem, mivel nem volt koronás királyné), csak Szilágyi Erzsébet (ok)levelei alapján lehetséges. Ezúttal forrásaink nem hagynak cserben minket, a király anyja és — a fentiek figyelembe vételével — Kunigunda (valamint Hédervári Imre ajtónállómester) 1462. augusztus 24-én Debrecenben

100 camerariis cusionis monetarum camere nostre Cassoviensis — DF 269 433.

101 Arch. 1458–1526. II. 466. — Az Arch. 1458–1526. I. 159. oldalán tollhiba folytán 1458. évvel szerepel Gersei királynéi pohárnokmestersége.

102 AOrch. 1458–1526. I. 108., 159. — Hédervári Imre királyi ajtónállómester már előző évben is királyi és királynéi szolgálatban járt el (1461. júl. 23.: in servitiis nostris et illustris domine Katherine sponse nostre de mandato nostro existat occupatus — Hédervári I. 296.).

103 commisimusque eidem Emerico, ut ipse curie illustrarum dominarum sponse et genetricis nostrarum studioso diligenti circumspectat — Zichy X. 229. (DL 81 500.).

104 Az azonosításra lásd Engel Pál: Középkori magyar genealógia. In: *Uő: Magyar középkori adattár.* (Arcanum Digitéka–CD-ROM) Bp. 2001. Héder nem 3. tábla: Hédervári (nádori ág).

105 Az azonosításra lásd uo., Töttös (bátmonostori).

106 Zichy X. 229. (DL 81 500.).

107 A király aug. 3-án már Szegeden volt, a hadjárat október második felében zajlott Havasalföldön (*Fraknoi V.*: Hunyadi Mátyás i. m. 124., Itineraria 1458–1490. 70–71.).

volt,¹⁰⁸ ahol valószínűleg több hónapon keresztül éltek. Erzsébet következő oklevele már az év végén Budán kelt.¹⁰⁹ Ez szinte tökéletesen egybevág a király visszaérkezésének időpontjával: az uralkodó december 18-án még Körösbányán, 1463. január 3-án pedig már biztosan Budán tartózkodott.¹¹⁰ Arra, hogy az ifjú ara a korábbiakban vagy a későbbiekben is a király anyjának udvarában élt volna, egyelőre nincsen több adatunk, bár Kunigunda fiatal kora miatt ez nem tűnik elképzelhetetlennek.

Hasonlóképpen egy 1462. évi, de a napi keletet meg nem adó levélből ismert Buzlai László udvarmester neve.¹¹¹ Zrednai (Vitéz) János váradi püspök¹¹² egy erdélyi barátjának (*amico suo Transylvano*) írt levelében arról tájékoztatta a címzettet, hogy a király és az országlakosok Buzlai László királynéi udvarmestert küldték hozzájuk, aki majd tájékoztatja őket a Szent Korona visszaszerzése és a török ellen indítandó hadjárat ügyében hozott döntésekről. Egyúttal azt tanácsolta nekik, hogy mindezek költségeire, csakúgy mint a magyarországi urak, akik lehetőségeik szerint megajánlották az adót, ők is tegyenek úgy.¹¹³ A levél tárgya alapján szorosan összefügg az 1462. május 9-re (Márk-nap 15. napjára) összehívott országgyűlésen hozott határozatokkal,¹¹⁴ illetve az akkor megszületett döntésekkel,¹¹⁵ így annak megírását május legvégére vagy júniusra tehetjük. Ezek alapján pedig Buzlai László udvarmestersége is inkább 1461 első felére tehető. Könnyen lehetséges, hogy e megbízatása miatt kellett átadnia az udvarmesteri tisztséget Hédervári Imrének, akire a király — mint láttuk — szintén olyan feladatot bízott, amelyet csak személyesen lehetett ellátni.¹¹⁶

108 Erzsébet a debreceni gyapjú céhnek kiváltságlevelet adott (Módy György: Földesúri kúriák és várkastélyok Debrecenben. In: Historia et ars. Módy György válogatott tanulmányai. [A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 59.] Debrecen 2006. 130., 39. sz. jegyz. [„MOL Céhíratok 3. sz.”, 1956-ban elpusztult szövege alapján]), az eredeti oklevél pusztulása ellenére az itteni tartózkodását megerősíti egy ugyanezen év decemberében kelt oklevelének szövege, amely szerint e nyáron Debrecenben volt (nos in estate proxime preterita in civitate nostra Debrecen personaliter constitute — Ányos L.: Szilágyi Erzsébet i. m. II. 245. [DF 278 817.]).

109 1462. dec. 15. (Ányos L.: Szilágyi Erzsébet i. m. II. 245. [DF 278 817.]).

110 Itineraria 1458–1490. 72.

111 Arch. 1458–1526. I. 159.

112 Azonosítására lásd Egyházi arch. 1440–1526. 108.

113 pro sua facultate contributionem et auxilium facere promisit — Epistolae Matthiae Corvini regis Hungariae ad pontifices, imperatores, reges, principes, aliosque viros illustres datae. Perillustris ac eruditus D. Stephanus Vida, praeside R.P. Emerico Kelcz. Cassoviae 1744. 95–96., *Stephanus Katona*: Historia critica regum Hungariae. Ex fide domesticorum et exterorum scriptorum concinnata, XIV. Colotzae 1792. 547. — A levelet a későbbiek során sem Vitéz János (vö. Vitéz János levelei és politikai beszédei. Válogatta, a szöveget gondozta és a bevezető tanulmányt írta Boronkai Iván. A jegyzeteket írta Bellus Ibolya. Fordította Bellus Ibolya, Boronkai Iván. [Magyar ritkaságok] Bp. 1987.), sem pedig Mátyás király levelei közé (vö. Mátyás király levelei. Külügyi osztály. I. Közzéteszi Fraknói Vilmos. Bp. 1893. [a továbbiakban: MKL]) nem vették fel.

114 Decreta Regni Hungariae 1458–1490. Francisci Döry collectionem manuscriptam additamentis auxerunt, commentariis notisque illustraverunt Georgius Bónis, Geisa Érszegi, Susanna Teke. (Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 19.) Bp. 1989. (a továbbiakban: DRH 1458–1490.) 123–127. — Az eseményekre lásd Kubinyi A.: Mátyás király i. m. 53–54.

115 DRH 1458–1490. 128–130.

116 Mindezekon felül elképzelhető az is — amit tisztségük megnevezése is támogatni látszik, mivel Buzlai László udvarmesterként (magister curie reginalis), Hédervári Imre pedig ajtónállómesterként (magister ianitorum reginalium) jelenik meg a forrásokban —, hogy párhuzamosan viselték azokat.

A következő méltóságviselő, Pálóci János lovászmester neve egy Ung megye előtt tett eltiltásban szerepel 1462. július 31-én,¹¹⁷ az ügyből következően ennél többet nem tudunk meg róla és tevékenységéről. Nem sokkal ezután bukkan fel Kunigunda kancellárja is, aki — jóllehet ez nem feltétlenül magától értetődő¹¹⁸ — a hivatalban lévő veszprémi püspök, Vetési Albert.¹¹⁹ A püspök sümegi várnagya és egy familiárisa bevallását foglaltatta írásba 1462. augusztus 21-én, önmegnevezésében használva a királynéi kancellár címet (*aule reginalis maiestatis cancellarius*).¹²⁰

Összességében elmondható, hogy Mátyás király a trencsényi kötelezvényben vállaltak nagy részét teljesítette: átadta — ha nem is hiánytalanul — a Kunigundának lekötött birtokokat, megszervezte udvartartását és kinevezte méltóságviselőit. Valószínűleg az ígért hétezer aranyforintból is átadott valamennyit, habár erre semmilyen adattal nem rendelkezünk. Az 1461-ben létrehozott „királynéi” udvartartás azonban jogilag már nem nyerte el királynéi státuszt, mivel Kunigunda Mátyás király koronázása előtt elhunyt. A következőkben annak fogok utánajárni, hogy a halálra vonatkozóan a köztudatban élő számos időpont közül melyik állhat legközelebb a valósághoz, valamint annak, hogy mi okozhatta Kunigunda korai elhunytát.

A tanulmány elején már említettük, hogy Kunigunda (Katalin) halálának napjaként legalább hét különböző dátumot ismerünk,¹²¹ a halálának okára pedig két egymásnak teljesen ellentmondó értesülésünk van: az egyik Johannes Długoss lengyel történétíró egykorú munkájában, a másik Thomas Iohannes Pessina de Czechorod morva történétíró különféle, köztük kortárs elbeszélő forrásokat feldolgozó,¹²² a 17. században összeállított históriájában, a *Mars Moravicus*-ban található. A magyar történészek — kivéve Teleki Józsefet¹²³ —, ha ismerték is ennek tudósítását — talán Palacký nyomán, aki Długoss-szal ellentétben nem tartotta megbízhatónak¹²⁴ —, a lengyel történétíró írása alapján rekonstruálták az eseményeket. Tegyük először mi is így. Długoss leírása szerint a cseh király leánya gyermekszülésben hunyt el.¹²⁵ Itt azonban nem szerepel időpont, így a gyermek születése, illetve Kunigunda várandóssága nyomán kell elindulnunk. A gyermek fogantatását —, az egyszerűség

117 Arch. 1458–1526. I. 159.

118 Vö. Kubinyi András: Vitéz János és Janus Pannonius politikája Mátyás uralkodása idején. In: Humanista műveltség Pannóniában. Szerk. Bartók István, Jankovits László, Kecskeméti Gábor. Pécs 2000. 12., illetve Réthelyi O.: Mátyás házasságai i. m. 248.

119 Arch. 1458–1526. I. 159. — A veszprémi püspök királyné koronázási jogára lásd Kollányi Ferenc: A veszprémi püspök királyné-koronázási jogának története. (Adalékok a veszprémi püspökség történetéhez I.) Veszprém 1901. 80–81., Solymosi László: Az esztergomi érsek koronázó joga a középkorban. In: Ius coronandi. Koronázási emlékek az Esztergom–Budapesti Főegyházmegye gyűjteményeiből. Szerk. Hegedűs András. Esztergom 2012. 13.

120 DL 45 023.

121 A különböző időpontok felsorolását lásd a 8. jegyzetben.

122 Vö. a Thomas Pessina által írtakkal: „narrant Lupacius, Wlweslavinus, Anonymus Prag. Wenceslaus Wrzesowecz” (*Mars Moravicus* 742.).

123 Ő viszont sok helyen használta munkájában, vö. pl. Teleki J.: Hunyadiak i. m. III. 227–228., 357.

124 Franz Palacky: Geschichte von Böhmen. Vierter Band. Das Zeitalter Georgs von Podiebrad. Zweite Abtheilung. Die Regierung Georgs von Podiebrad 1457–1471. Prag 1860. 302. — A két kivétel Kubinyi András és Fedeles Tamás, akiknél — ugyan nem Thomas Pessina tudósítása, hanem Jörg Hoensch munkája alapján — a morva történétíró halálozási napját találjuk (*Kubinyi A.: Személyiség és király* i. m. 88., *Fedeles T.: Mátyás és a szebbik nem* i. m. 240.).

125 Hungariae rex Mathias, cuius coniunx filia Georgii Bohemiae regis, ex puerperio fatis absumpta est — Joannis Długossii seu Longini canonici Cracoviensis Historiae Polonicae Libri XII. Ad veterum librorum manuscriptorum fidem recensuit, variis lectionibus annotationibusque instruxit Ignatius Żegota Pauli. Cura et impensis Alexandri Przewdziecki. Cracoviae 1878. Tomus V. Liber XII. (XIII) (a továbbiakban: Długoss) 378.

kedvéért —, a király budai tartózkodásához kötöm, ahogy azt korábban is tették: Mátyás 1463-ban január elejétől március elejéig, illetve április közepétől május elejéig időzött Budán¹²⁶ — figyelembe véve Bonfini tudósítását, amely szerint Katalin a koronázás előtt hunyt el¹²⁷ — a gyermek fogantatását 1463 áprilisára, anyja halálának időpontját pedig — arra rászámolva a kilenc hónapot — 1464. januárra tehetjük (illetve tették).¹²⁸ Mindezek után lássuk a második lehetőséget.

A morva történetírónál a fentiekkel ellentétben egy szó sem esik semmiféle gyermekszülésről, a vonatkozó rész szó szerinti fordítása a következő: „a mindenki nagy öröme Magyarországra hozott koronával Mátyás királyt — a törökök boszniai várának, Jajcának az elfoglalása után hazatérve — Székesfehérváron ünnepélyes keretek között megkoronázták 1464. nagycsütörtökén [márc. 29.] vagy — mint mások mondják — húsvét vasárnapján [ápr. 1.]. Előtte öt héttel felesége, Kunigunda — aki tüdőbajban szenvedett¹²⁹ — gyermektelenül meghalt; Budán, a Szent Zsigmond-egyházban, ahol csehül szoktak prédikálni, tisztességesen, de anélkül, hogy Mátyás király meggyászolta volna, eltemették. Királyi apja parancsára a gyászmisét Prágában és szerte Csehországban március 8-án tartották”.¹³⁰

Mielőtt állást foglalnék a halál napja és oka kérdésében, érdemes egy-két további információ ismertetése a biztosabb véleményalkotáshoz. Kezdjük a két történetíró megbízhatóságával: Dlugoss tudósítását meglepő módon nem az 1464. évnél találjuk, hanem az 1463. évi események leírásába ágyazva. Eszerint a királyné halála (időben) akkor következett be, amikor Mátyás király elfoglalta Boszniát, az ostromokat vezető Imre deákot kinevezte Bosznia királyává, Jajcát, amelyet hétezer vitéz védett, hosszú ostrommal elfoglalta.¹³¹ A Kunigunda halálával együtt elbeszélte események — ezt érdemes hangsúlyozni — nagyjából így történtek, de valójában több év történeteit keverte össze a lengyel történetíró.¹³² A boszniai hadjárat valóban 1463-ban zajlott és Jajca várát is ez év végén, decemberben sikerült elfoglalnia a királyi seregnek.¹³³ A hadjáratban valóban részt

126 Itineraria 1458–1490. 72–73.

127 ante coronationem immatura morte surrepta — Bonfini 232. (III. X. 100.).

128 belehalt a gyermekszülés szövődményeibe — Réthelyi O.: Mátyás házasságai i. m. 248.

129 A szövegben a betegsége leírására a „phtysis” (phtisis) szót használta a szerző, amit szárazkórásnak, szárazbetegségnek, tüdőgümőkornak vagy tüdővésznek, illetve mai közkeletű nevén tuberkulózisnak (tbc-nek) fordíthatunk; ez a legrégebb ismert és a mai napig legtöbb áldozattal járó fertőzés (*Bősze Szilvia*: A fehér pestis. Egy visszatérő ősi ellenfél. Természet Világa. Természettudományi Közlöny 144. [2013] 304–307.).

130 Corona postmodum in Hungariam maximo omnium applausu allata, Matthias, post Jaicam Bosniae Metropolitum turcis extortam, domum redux, solenni ritu, apud Albam Regalem, Regno inauguratus est, die Caenae Domini, vel, ut alii habent, prima die Paschae an. 1464. cum quinque septimanis ante, Kunigundis conjunx, phtysi consumpta, nulla prole relicta discessisset; Buda, in aede S. Sigismundi, in qua Bohemicae Conciones peragi solebant, honorificentissime, nec absque luctu Matthiae sepulta. Cui justa funebria fuisse Pragae, e alibi per Bohemia, jussu Regis patris, peracta die 8. Martii, narrat — Mars Moravicus 742.

131 Hungariae rex Mathias, cuius coniunx filia Georgii Bohemiae regis, ex puerperio fatibus assumpta est, occupationem regni Bosniae moleste ferens, quinque arcus, et Turcorum in illis praesidium expugnans, Emericum Diak, qui expugnationis praedictae fuerat auctor, hominem magnae factivitatis, magnarumque opum, regem Bosnensem constituit; arcem vero Iaycze, quam septem millia egregie tuebantur, longa obsidione macerans, tandem per deditionem recepit — Dlugoss 378.

132 Joannes Dlugoss 1385 és 1418 közötti információival kapcsolatban már Bottló Béla is felhívta a figyelmet arra, hogy csak nagy körültekintéssel használhatók fel adatai (*Bottló Béla*: Dlugosz János Historia Polonicaja mint magyar történeti forrás 1385–1418. Bp. 1932. 23–26.).

133 A hadjáratra lásd *E. Kovács Péter*: Jajca 1464. évi ostroma. In: Az értelem bátorsága. Tanulmányok Perjés Géza emlékére. Szerk. Hausner Gábor. Bp. 2005. 403–418.

vett Imre deák, azaz Szapolyai Imre kincstartó,¹³⁴ de őt nem királlyá tette, hanem kormányzóvá (*gubernator*) nevezte ki Mátyás király, erre az első közvetett adatunk 1464 februárjából van.¹³⁵ Boszniának királya majd csak öt év múlva, 1472 februárjában lett Újlaki Miklós személyében.¹³⁶ (Mátyás király 1464. március 29-i koronázásáról viszont egy szót sem írt Dlugoss.)

Ha mármost a morva történetíró munkájának információit tekintjük át, akkor abban tárgyi tévedést nem találunk, a király koronázásaként — a pár nap eltéréssel — megadott két időpont közül a korábbi, a március 29-i helyes volt.¹³⁷ Hasonlóképpen hihetünk azon információjának is, hogy Kuni-gundát a budavári Szent Zsigmond-egyházban temették el: Bonfini rövidke tudósításában szintén ez szerepel.¹³⁸ A prágai és csehországi gyászmisék — azontúl, hogy magától értetődőek — a cseh királyi pár erre „utaló” magatartását független forrás segítségével is megerősíthetjük: egy 1464. június 2-a körül kelt, Henrik szász herceghez írott, a csehországi eseményekről szóló beszámoló szerint a király nagyon szomorú leánya halála miatt.¹³⁹

A végső szót Kunigunda halálának napja ügyében nem szükséges csak Thomas Pessina művére alapozva kimondanunk. Rendelkezünk ugyanis még egy olyan — a kutatás által eddig valamilyen okból fel nem használt — forrással, amely nagy biztonsággal eldönti, hogy kinek hihetünk az időpont meghatározásakor. A szóban forgó adat a Velencei Köztársaság tanácsa által 1464. március 2-án Budára, a koronázásra induló Francesco Giustinian követ számára adott utasításban szerepel: e szerint „mivel jelentették nekünk,¹⁴⁰ hogy Mátyás felesége, a királyné meghalt, ha a hír igaznak bizonyul, akkor a nevükben fejezze ki részvétünket a királynak”.¹⁴¹

A Buda–Velence távolságot 1464-ben a futárok mintegy két hét alatt tehették meg: Aymo követ 1464. január 26-i levelére február 18-án, a február 21-én keltre március 12-én, míg a március 31-én elküldött jelentésre még hamarabb, már április 13-án válaszolt a Signoria.¹⁴² A levelek „feladása” és a válaszok dátuma között sorrendben 23, 20 és 13 nap telt el,¹⁴³ ebben az időtartamban azonban már benne van a levelek érkeztetése, a tanács összehívása, tartalmuk megtárgyalása, a válasz megfogalmazása és végül letisztázása és aláírása. Ennek fényében a hozzávetőleg 650 km-es út

134 Az azonosításra lásd Arch. 1458–1526. I. 129.

135 Arch. 1458–1526. I. 139.

136 *András Kubinyi*: Die Frage des bosnischen Königtums von Nikolaus Ujlaky. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungariae* 4. (1958) 373–384., *Fedele Tamás*: Miklós király és Lőrinc herceg. Az utolsó két Újlaki vázlatos pályaképe. In: *Személyiség és történelem. A történelmi személyiség. A történelmi életrajz módszertani kérdései*. Szerk. Vonyó József. Pécs–Bp. 2017. 149–150.

137 *Fraknói V.*: Hunyadi Mátyás i. m. 136., *Kubinyi A.*: Mátyás király i. m. 58.

138 in divique Sigismundi ede sepulta — Bonfini 232. (III. X. 100.), vö. *Végh András*: Adatok a budai kisebb Szűz Mária más néven Szent Zsigmond templom alapításának történetéhez. *Budapest Régiségei* 33. (1999) 27.

139 It. die kunigin von Hungern des k. v. Beheim tochter ist todeshalben abgangen, dorumb tragen k. u. königin leide — Podjebrád oklt. 329.

140 A jelentést minden bizonnyal a Budán állomásozó követ, Giovanni Aymo küldte, Francesco rendben megérkezett és együtt vettek részt Mátyás király koronázásán (MKL 50.). A követekre lásd még *Fraknói V.*: Hunyadi Mátyás i. m. 136.

141 Et quoniam relatum est, serenissimam reginam eius consortem defunctam esse, si forte id secutum esset, volumus quod de casu suo condoleatis cum rege nomine nostro etc. — Magyar diplomáciai emlékek Mátyás király korából I. Szerk. Nagy Iván és Nyáry Albert. (*Monumenta Hungariae Historica. Acta externa*) Bp. 1875. (a továbbiakban: MDE) 271.

142 Uo. 266., 272., 276.

143 Fernand Braudel szintén két-három héttel számolt (*Fernand Braudel*: Anyagi kultúra, gazdaság és kapitalizmus, XV–XVIII. század. Bp. 1985. 424., 426. térkép, vö. *E. Kovács Péter*: Zsigmond király és Velence (1387–1437). (I.) Az oroszlán ugrani készül (1387–1411) Bp. 2017. 85.

megtételéhez biztosan kevesebb napra volt szükség, főleg, ha fontos hírt kellett továbbítani; például 1395-ben Mária királynő/királyné halálhíre öt nap alatt az 1000 km-re fekvő Raguzába ért.¹⁴⁴

E rövid kitérő után térjünk vissza a Thomas Pessina krónikájában található időponthoz. A tudósításban azt olvashatjuk, hogy Kunigunda Mátyás koronázása előtt öt héttel halt meg. Ha tehát az 1464. március 29-i koronázástól visszaszámoljuk az öt hetet, akkor a halál időpontjaként február 23-át kapjuk. E dátum nyolc napra van a Signoria előbb idézett követutasításának keltétől, amelynek vonatkozó része alapján egyértelmű, hogy míg a megbízás pontjai kiérlelt, több napos előkészítés során születtek meg,¹⁴⁵ addig ezt a hírt „frissen” kapták,¹⁴⁶ még nem volt idő ellenőrzésére és valódiságát nem erősítette meg senki.¹⁴⁷ Kunigunda halálhírének eljuttatása — a fenti adatok alapján — egy „gyorsfutár”-nak váltott lovakkal nem jelenthetett gondot: a két város közötti utat hét–nyolc nap alatt (azaz egy nap átlag 93, illetve 80 km)¹⁴⁸ „kényelmesen” megtehetette. Mindezek alapján Kunigunda halála napjaként, mivel ezt — legalábbis egyelőre — semmilyen más ezzel ellentétes adat nem zárja ki,¹⁴⁹ elfogadhatjuk a morva krónikás által megőrzött február 23-i dátumot.¹⁵⁰

Végül, de nem utolsó sorban, azt kell még eldönteni, hogy melyik krónikásnak higgyünk a halál okával kapcsolatban. Mint láttuk, Dlugoss arról írt, hogy a királyné gyermekágyban halt meg, ami mindenképpen „váratlan vagy hirtelen” halálnak minősül (arról egyébként nem írt, hogy a meghalt gyermek milyen nemű volt). Ezzel szemben a Pessina által ránk hagyományozott adat alapján egy, a korban gyógyíthatatlan betegség képe rajzolódik ki, amelynek elkerülhetetlen következménye volt — az adott személy szervezetének általános állapotától függően — a rövidebb vagy hosszabb időn belül bekövetkező halál. S jóllehet annak időpontja előre nem látható, de semmiképpen sem váratlan esemény.¹⁵¹ Talán ezzel magyarázható az, hogy a koronázást nem halasztották el és megtartották a kijelölt időpontban, valamint Pessina — rosszmájúnak tűnő — megjegyzése arról, hogy a király nem bántódott felesége halála miatt.¹⁵²

144 *Mályusz Elemér*: Királyi kancellária és krónikairás a középkori Magyarországon. (Irodalomtörténeti Füzetek 79.) Bp. 1973. 81., vö. még további adatokkal *C. Tóth Norbert*: Az 1395-ös lengyel betörés (A lengyel–magyar kapcsolatok egy epizódja). In: „Honoris causa” Tanulmányok Engel Pál emlékére. Szerk. Neumann Tibor, Rácz György. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 40. – *Analecta Mediaevalia* III.) Piliscsaba–Bp. 2008. 458–459.

145 Vö. MDE 266–267.

146 Et quoniam relatum est — MDE 271.

147 si forte id secutum esset — uo.

148 Egy lovas lóváltás nélkül átlagban óránként 7–12, lóváltással 12–15 km-t tudott megtenni, azaz napi nyolc órával számolva naponta min. 56/96 km-t, illetve 96/120 km-t; van azonban adat arra is, hogy valaki a Bécs–Budapest (230 km) távolságot alig 17 óra alatt tette meg, sőt a mongol posta egy nap alatt 341 km-re is el tudott jutni (*Jankovich, Miklós*: Pferde, Reiter, Völkerstürme. München–Basel–Wien [1968.] 221–227.). Zsigmond király 1435-ben, 68 évesen a Gönyű–Pozsony közötti 80 km-s távolságot (valószínűleg könnyűkocsin) egy nap alatt megtette (*C. Tóth Norbert*: Szabolcs megye működése a Zsigmond-korban. Nyíregyháza 2008. 152–153.).

149 Ezt a dátumot erősíti az is, hogy Csehországban márc. 8-án már megtartották a gyászmisét.

150 Teleki József leírásában egyesítve Dlugoss és Pessina tudósítását a következőket írta: „A király távolléte alatt halt meg felesége, a különben is száraz betegségben sinlődő Podiebrád Katalin szerencsétlen szülés következtében” (*Teleki J.*: Hunyadiak i. m. III. 347.). Hasonlóképpen járt el Jörg Hoensch is, aki Palackýra munkájára hivatkozva — szintén egyesítve a cseh történész által éppenséggel szembeállított Dlugoss és Pessina leírást — könyvében azt írta, hogy Kunigunda e napon gyermekágyban halt meg (*Hoensch, J. K.*: Mathias Corvinus i. m. 81.).

151 Még a magyar forrásviszonyok közepette is feltűnő, hogy az okleveles anyagban semmiféle módon nem jelenik meg Kunigunda, illetve nincsen utalás halálára, sőt 1462 után teljesen eltűnik a forrásokból.

152 Apróság és túl nagy jelentőséget nyilván nem tulajdoníthatunk neki, de mégis figyelembe veendő, hogy jóllehet a király febr. 14-én már visszaérkezett Budára (DF 285 909., manu propria; ezzel szemben a DL 15 917. számú oklevél

A két krónikás által Mátyás király feleségéről írtak ellenőrzése után egyértelmű, hogy megbízhatóságuk között óriási különbség van: Pessina tudósításának minden jelenleg ellenőrizhető adata — szemben Długosséval — helyes volt, így nincsen okunk mellőzni Kunigunda halálának okaként és időpontjaként leírt információit sem.

Hunyadi Mátyás és Podjebrád György cseh kormányzó 1457. végén Prágában megállapodott arról, hogy a leendő magyar király feleségül veszi György leányát. Mátyás Magyarországra érkezése után, 1458. február elején megerősítette az egyezséget, majd az 1461. január 25-i trencsényi kötelezvénye értelmében Kunigunda (Katalin) 1461 júniusának elején, 12 évesen megérkezett Magyarországra. A hónap második felében a budai várban Szécsi Dénes bíboros, esztergomi érsek vezényletével ünnepélyesen, lovagi vigasságok közepette megtartották az esküvőt. A nyár végén Mátyás király átadta a korábbi magyar királynék kezén lévő birtokok közül Óbuda várát és városát, a csepel-szigeti uradalmat, illetve a diósgyőri helyett a visegrádi uradalmat. Ezzel egy időben megtörtént a királynéi udvar megszervezése és a méltóságviselők kinevezése. Az udvartartás ellátására a király minden bizonnyal átadta az általa vállalt évi hétezer aranyforintnak megfelelő jövedelmet. Az 1461 januári kötelezvény értelmében a házasság elhálására legkésőbb két éven belül — a feleség 14. életévének betöltéséig — kellett sort keríteni, hogy ez megtörtént-e arról nem maradtak információink. Szokás ugyanakkor Janus Pannonius pécsi püspök egyik, a király 1462 őszi moldvai (valójában havasalföldi) hadjárata idején keletkezett epigrammájának utolsó sora (*Már kivirulva a nászt várja a kis Katalin!*)¹⁵³ alapján arra gondolni, hogy a házasságot a király visszatérése (1463. jan.) után — valamikor — biztosan elhálták. Innen már csak egy lépés volt Jan Długoss híradásának elfogadása, amely szerint Kunigunda (Katalin) a szülés során gyermekével együtt elhunyt. E hírrel szemben áll azonban a morva Thomas Pessina krónikájának tudósítása, amelyben a „királyné” halálának okaként egy mindmáig gyakori fertőző betegség, a tüdővész szerepel. Noha Długoss kortársként fogalmazta meg értesüléseit, azok megbízhatóságával szemben, ellentétben a morva krónikáseival, hitelességi problémák merülnek fel, így ellenkező információ előkerüléséig az utóbbi adatát célszerű elfogadnunk. Tehetjük ezt annál is inkább, mivel a halál időpontjaként megadott nap független — velencei — forrással is alátámasztható: Kunigunda (Katalin) alig három, Magyarországon töltött esztendő után 1464. február 23-án halt meg, majd a budavári Szent Zsigmond templomban temették el. Mivel mindez Mátyás király 1464. március 29-i koronázás előtt történt, Kunigunda megkoronázására már nem került sor, s így jogilag sohasem lett belőle Magyarország királynéja.

leírása szerint 15-én „in die Cinerum”, az egy napos tévedést valószínűleg az okozta, hogy nem a szököév szerint számolták ki a dátumot; vö. Itineraria 1458–1490. 75., 12-i kelettel), de két 1464. febr. 18-i (DF 214 221., 280 247.) és egy febr. 29-i (DL 68 653.) oklevélén kívül nem ismert olyan, amelynek kibocsátása biztosan a királyhoz lenne köthető (azaz nem szerepel rajtuk a „*commissio propria domini regis*” jegyzet), egyedül 1464. febr. 22-én adott ki a kancellária Kállói Pál relációjára oklevelet (DL 15 914.). Az ezeken felül a király nevében kibocsátott okleveleket a különböző királyi bíróságok adták ki.

153 Janus Pannonius összes munkái i. m. 375. sz.: „Panaszkodik Mátyás király Moldvában való hosszas időzése miatt” című epigramma. Kritikai kiadását lásd Ianii Pannonii Epigrammata i. m. 220–221. (nr. 374.).